

Khorenei Mózes feljegyzése szerint Bertalan, miután kérésére felnyitották Mária sírját, (ám az üres volt, hiszen az Istenanya testestül-lelkestül a mennybe vétetett), talált helyette egy csodálatos Szűzmária-képet s ezt vitte magával Örményországba. Így az örménység kezdettől fogva mindig a Boldogságos Mária népének vallotta magát...

"A Boldogságos Anya testét halála után a mennyekbe vitte fel szent Fia - és ez a Nagyboldogasszony-ünnep titka" - folytatta a gyulaféhvári érsek, fölemlítve, hogy az angyali üdvözetkor, amikor Mária megtudta, hogy ő lesz a Megváltó édesanyja, annyit mondott: "Legyen meg a Te akaratod". Végezetül az érsek atya hozzátette:

"...nem csak abban áll a tiszteletünk, hogy kérjük Mária közbenjárását, de követnünk is kell, hiszen ő az első keresztény, ő a megváltás munkatársa, mint istenszülő Édesanya.

...Testvéreim, ha egész életünkben, örömben és bánatban, természeti csapás idején és bőséges terméskor, ha életünk minden körülménye között ki tudjuk mondania Boldogságos Anya szavait: legyen meg a Te akaratod, akkor már az életszentség útján járunk, és helyesen tiszteljük a Szűzanyát, mert életpéldáját is követjük."

Ezek Jakubinyi György érsek atya, az erdélyi örmények apostoli kormányzója szentbeszédének részletei. Az ünnepi szentmise folytatásaként következett a körmenet (erről legbeszédesebben a 3. oldalon látható képünk szól)... és - mondhatni: mint mindig - Erzsébetváros, egyúttal azt is jelenti ilyenkor: virág, napsütés, szíves szó.

Így volt ez 2000 augusztus 15-én is. Körmenet a főtéren, aztán ünnepi ebéd a templomkertben, amelyet a helybéli asszonyok áldozatkészsége s férfiak igyekezete biztosít. Az asztalfőn az érsek, az asztal mellett erdélyiek s külhoniak, az EÖGYKE képviselői s helybéli, erzsébetvárosi magyarok s románok... A szó is vegyesen hangzik, de szíves szó, így, szentmise után, a "másfél tornyú" templom és az Apafi-kastély árnyékában. Ugye, tudják? Erzsébetváros...

Nem, nem csak Erzsébetváros, több annál.

Erdély, a magyarörményeivel.

dcS

*****

Zuboly

Zuboly, eredeti, polgári nevén dr. Bányai Elemér Szamosújvárról indult és a XIX.-XX. század fordulójának egyik elismert, nagyszerű ismeretterjesztő-újságírója lett. Róla tartott érdekfeszítő előadást dr. Nagy Károly a Fővárosi Örmény Klub július 20-i találkozásán.

Őseim között nincsenek örmények, újságíró sem vagyok, mégis, egyik eszményképem egy erdélyi örmény származású hírlapíró.

Könyvbarátként az 1970-es években figyeltem fel egy díszes könyvre, amelynek a címe: *Zuboly könyve*.

Már az antikváriumban álmélkodtam, hogy a Budapesti Újságírók Egyesülete 1916-ban az említett címmel ad ki emlékkönyvet - Bányai Elemér 346 összegyűjtött cikkéből 60-at közöl. Feltűnt a méltatók névsora is: Kunfi Zsigmond (a Tanácsköztársaság későbbi népbiztosa), Ady Endre, Bölöni György, Krúdy Gyula, Mikes Lajos, Molnár Jenő, Révész Béla, Schöpflin Aladár és Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök (gyászbeszédével). 28 éve 60 forintba került ez, az Ady-rajongónak kincses könyv.

Kutatni kezdtem

A nemrég ismét megnyílt Centrál Kávéház bronz emléktáblájának, amely Zuboly arcását ábrázolta, csak a híre volt meg, ezért ostromolni kezdtem újságokba írt olvasói levelekkel a Művelődési Minisztériumot és más illetékeseket: őrizze újból emléktábla Zuboly emlékezetét. Ezt elértem, hiszen az 1977-ben felavatott márványtábla ma is látható a kávéház "Zubolykarzatán". Úgy ítélt meg, hogy szenvedéssel teli, közharcokban dús s a Kárpátokban hősi halálával záruló élet példás volt, ezért utcaelnevezésre méltó.

Eredetileg azt javasoltam, hogy az Ond vezér út XVI. kerületbe átnyúló részét nevezzék Zubolynak. A kerületi tanács végrehajtó bizottsága egy órán át vitázott a jelenlétemben, többször is beleszóltam s idéztem a táskányi könyvből, amelyet magammal vittem. Végül kimondták, hogy az utcanév ne az írói álnév, hanem 1975-től a civil „Bányai Elemér”.

Ezt a Fővárosi Tanács szentesítette. A tábla az Ady-centenáriumra, 1977-re, az utcanév Zuboly vélt 100. születésnapjára valósult meg. A legtöbb lexikon, még az 1994-es Magyar Nagylexikon is 1875. augusztus 22-t mondja születési dátumának.

Ki volt Zuboly?

Ezzel szemben a Zuboly könyve és az egyetemi indexe szerint két évvel korábban, 1873-ban született Szamosújvárott. Édesapja, Bányai Tivadar művelt városi alkapitány volt, akihez a szegényügyek is tartoztak, édesanyja Balla Katalin, Szatmáron tanítói képzést nyelő szépasszony.

Bányai Elemér négy lánytestvérével 1880-ban anyját, majd 1883-ban apját veszítette el. Gyámja, az agglégény kereskedő a Világosító Szent Gergely árvaházban helyezte el. Az intézetben igen inséges, sanyarú körülmények uralkodtak, melyeket később Ady körében gyakorta emlegetett. (Sokat járt mezítláb, pesti újságíróként legalább 40 pár cipőjét gyermekkorával "magyarázta".) Az örmény katolikus ifjú a máramarosszigeti református, és a kolozsvári piarista gimnáziumba járt, az utóbbiban érettségizett.

1896-ban a kolozsvári egyetem hallgatója, magyar és francia nyelvet és irodalmat tanul a bölcsészkaron. Doktori értekezését Lisznyai Kálmánról írta, aki márciusi ifjú, majd az 1850-es évek népszerű verselője.

Egyetemi tanulmányai alatt rendszeresen írt mindhárom kolozsvári újságba (Magyar Polgár, Kolozsvári Lapok, Újság). 1903-ban megalapította és szerkesztette a nívós Szamosújvári Közlöny című hetilapot.

Egy évre visszatér felügyelőnek a szomorúemlékű árvaházba, ahol - mint később büszkélkedett - fogadalma szerint mindent emberséggé változtatott.

Egy távoli rokona (Esztegar László, a Magyar Nemzeti Múzeum egyik vezetője) javaslatára beáll 1904-be múzeumi díjnoknak a Múzeum egyik részét képező Országos Széchenyi Könyvtárba. Nemcsak a kötelező könyvtárosi feladatokat látja el, de sokat kutat (irodalom, történelem, Budapest históriája) és írásait az országos lapok (Vasárnapi Újság, Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Pesti Napló, Magyarország, Tolnai Világlapja) örömmel közlik. Csak a Magyar Nemzethez kötötte 2 évig szerződés, de abban is kikötötte, hogy máshová is írhat, mert - mint magáról mondogatta - ő "szabad hajdú". Leggyakoribb álneve a Zuboly, ezt Shakespeare Szentivánéji álom c. művéből vette, mert akár a darab szerinti takács Zuboly, ő is minden becsületes munkát elvállalt, "de csakis azt".

A Tolnai Világtörténelem magyar és francia részét, a Napóleon Album fejezeteit, A Pesti Napló történetét írta meg, egybegyűjtötte és kiadta az Örmény anekdotákat. A Benedek Elek Kiskönyvtár kiadta Híres gyermekek című kötetét, melyben például Görgey, Kossuth, Madách, Rákóczi gyermekéveit eleveníti meg. Írt banktörténetet és grófi családtörténetet is (a szamosújvári Karátsonyi családot).

Az újságokban a külpolitikán kívül szinte mindenről írt, különösen szerették kulturális témájú cikkeit és *Budapest Kövei* címet viselő sorozatát, melyben egy-egy városrészt (például a

Tabán), érdekesebb házat mutatott be. Ő írta meg először, hogy az örmény Gyertyánffy-ház, amelyet Pollack Mihály tervezett, "Párizs vagy London legszebb palotásorába illett" s idéz egy 1831-es cikkből. Itt függesztették ki először a lakók névjegyzékét s este 9 óra után még az itt lakók is kapupénzt voltak kénytelenek fizetni a házmesternek. Zuboly több emlékező szerint a híresebb emberek nekrológját előre megírta s rögtön több lapnál közölni tudta.

Választékos, szép magyar nyelven írt, került a felesleges idegen szavakat.

A Nemzeti Múzeumból, amelyet olyan sok okirattal, régi könyvvel gyarapított, saját könnyelműsége miatt önként jött el. Egy nagyobb munkájához a hírlaptárban lévő lapokat használta, s a határidő szorította, ezért néhány újságból néhány oldalnyit kölcsönvett és hazavitt. Aztán a lapokat visszacsempészte, de a dolog kitudódott.

Az igazgatóság hiába bocsátott meg, ő önérzetesen eljött, ám adományaival továbbra is gyarapította a könyvtárat. Magánélete nem volt szerencsés. 1904-ben feleségül veszi a nagyszebeni polgárleányt, Czech Júlia Lottit, aki egy Borzika névre keresztelt kislánnyal ajándékozta meg, a sors kegyetlensége folytán előbb a gyermek, majd sok szenvedés után a feleség is meghal. Bányai nem házasodott újból, csak titokzatos "nőügyei" voltak, többek közt egy grófnővel.

A mai Puskin utcai lakását a nagy szívjóságú zurnaliszta afféle ingyenes menedékhelynek rendezte be. A régi fametszetről való pesti úr - mint Krúdy nevezte nekrológiájában, valóságos menedéke volt egy csomó, élettől legázolt embernek, akinek ennivalót ad, ruhával, sőt, zsebpénzzel látja el. Tisztelte a szerencsétlen embereket és szeretett a rászorulóknak örömet szerezni.

Feljegyezték: többször odaállt kétfogatú bérkocsival a Nagycsarnok elé és több menetben számos cipekedő cselédleányt, vagy egyszerű háziasszonyt hazakocsiztatott.

Éjjeli emberként (kedves helye a Centrálon kívül az Opera melletti Három Holló, Ady törzshelye, ahol ma a Goethe Intézet remek kávézója működik) hajnalban a vendéglőkből és kávéházakból kilépő, rosszabb ruházatú emberek kezébe 5 koronát nyomott. Amikor megkérdezték, miért költekezik:

- Hadd érezzék, mi az úri élet, a jómód - mondotta, a fuvarozottakra értve, akiknek pedig némi pénzt adott:

- Kegyedre is ráfér - mondta, még egy csodálkozó rendőrnek is.

Igazi, nagylelkű bohém volt.

Érdeme, hogy kolozsvári egyetemista társát, a jó nevű zeneszerzőt összehozta Adyval, így születtek Reinitz Béla Ady-dalai. (Jellemző: a zeneszerző gyengélkedése idején hetekig vele lakott Reinitz újpesti lakásában.)

Az első világháború második évének nagypéntekén mint századparancsnok, az Uzsoki szorosban egy hajnali orosz tüzérségi támadásban halt hősi halált. Hónapok múlva Budapesten temették el, az újságíró-társadalom, és a hadügyminiszter, báró Hazai Samu jelenlétében.

A szónokok közül kiemelkedett Prohászka püspök: "Igaz, nem imádkozott rendszeresen, de élete imádságos élet volt, mert az élete nemes, jó, nagy tett volt, mert az élete szeretet, odaadás, áldozat volt."

A Martinovics páholy szabadkőművesei egy héttel később külön is tisztelegtek sírjánál s Jászi Oszkár ugyancsak emberi példáját emelte ki.

Nagy öröm számomra, hogy az erdélyi örmények egyesülete a Magyar Nemzeti Múzeum Baráti Körével közösen elhelyezte koszorúját Zuboly sírján, augusztus 22-i születésnapján. Reménykeltő az is, hogy a Centrál Kávéház vezetői szívesen ápolják kis kiállításukkal, a márványtáblával, a Zuboly karzattal és a Zuboly asztaltársaság befogadásával egyik legendás vendégük emlékezetét. Zubolyi nagylelkűségüket sokak nevében ezúton is köszönöm.

Dr. Nagy Károly
a Magyar Nemzeti Múzeum Baráti Köre elnöke

Befejezésül a XX. századi magyar irodalom egyik nagy alakjának, *Füst Milánnak* sorait idézzük Bányai Elemérről - Zubolyról

...*Felmentem tehát a Múzeum könyvtárába, s ott így szóltam az olvasóterem tisztviselőjéhez:*
- *Mit kell kérem olvasnia annak, aki történelmi drámát akar írni? Nem én írom persze, hanem egy hölgy.*

Az édes ember szelíden mosolygott.

- *Középkor? - kérdezi biztatón. Meghökkenem, mert erre még nem gondoltam. Én általában akartam drámát írni, s hogy mi légyen az, úgy számítottam: majd csak kiderül.*

- *Középkor - mondtam ki végre barátságosan.*

- *Milyen nyelveken tud ön? - kérdezi e derék úr ugyancsak barátságosan.*

- *Latinul elég jól olvasok, de tudok németül is, és franciából tudom már a rendhagyó igéket is - feleltem én.*

Az édes ember erre szelíden nézett rám, oly jóságosan, hogy azt kellett gondolnom: - Hátha bizony hasonlítok az öccséhez. - Mint évek múltán kiderült: Zuboly volt ez a hivatalnok, a barátságos lélek, a tiszta szívű Bányai Elemér...

(Füst Milán: Emlékezések és tanulmányok, részlet -1177. lap.)

*****

Egy idézet szeptemberre:

Munda cor meum, ac labia mea, omnipotens Deus, qui labia Isaiae Prophetiae calculo mundasti ignito: ita me tua grata miseratione dignare mundare, ut sanctum Evangelium tuum digne valeam nuntiare."

„Tisztítsd meg szívemet és ajkamat, mindenható Isten, miként Izaiás próféta ajkát a tüzes üszökkal megtisztítottad: méltóztassál engem is kegyes irgalmaddal megtisztítani, hogy szent evangéliumodat méltón hirdethessem.”

(Ordo Missae – (a szentmise rendje) – a „Glória utáni, az Evangélium előtti könyörgés)

*****

A szamosújvári Gábrusról

Szeretek bolyongani a temetőnkben. Ez a ragaszkodás valószínűleg gyermekkori emlékeket idéz bennem, az első 16 évemben a temető szomszédságában laktunk. Egy ilyen séta alkalmával találtam egy szürke gránit sírkövet a következő felirattal: Gábrus Zakariás 1794-1870.

Aztán az örmény könyvtár lajstromozása alkalmával újból találkoztam ezzel a névvel és elkezdtem kutakodni ki és mi volt ezen örmény ősünk?

Gábrus Zakariás 1794. augusztus 18-án született, szamosújvári örmény ajkú szülőktől, atyját Józsefnek, anyját Vártesz Annamáriának hívták. Nagyapja Zádig, nagyanyja Hajruszep Nigol leánya, Mária volt.

Az elemi osztályokat szülővárosában tanulta, a középtanodai és bölcsészeti tanfolyamot Kolozsvárt mint "tápinézeti növendék" végezte, 1815-ben teológus Gyulafehérvárt, később a Szent István növeldében felügyelő lett. Szabad idejében, Reichling báró várparancsnok, Zelenkai titkár és mások fiai magántanításával foglalkozott. 1817. szeptember 2-án Fehérvártól és a papi pályától búcsúzott, mert alacsony termete miatt erre "alkalmatlannak tartatott". Hazatérte után a városi tanács adóíró biztosnak (rectificator comissarius) választotta